



G Á L J Ó Z S E F

Az Otthon mozitól

a Weöres Sándor Színházig

BESZÉLGETÉS BONYHÁDI KÁROLY

TERVEZŐGRAFIKUSSAL

Nincs még egy olyan művész a szűkebb környezetünkben, akinek munkáival annyi ember találkozott volna, mint az övével. A Weöres Sándor Színház plakátjai, műsorfüzetei, a Savaria Múzeum programfüzetei, könyvborítók, évtizedekkel előbb különböző üzemek termékeinek propagálása, például a Vas Megyei Tejipari Vállalat egykori dobozos tejének csomagolásterve – az ő munkája. Az alkotó Bonyhádi Károly, akinek nevét a nagyközönség ugyanúgy kevésbé ismeri, mint ahogy tervezőgrafikus kollégáit sem. Mesterség és művészet, a hétköznapi képi tájékoztatók vonzó megoldása, a folytonos figyelemfölkeltés – ez a napi munkája.

GYERMEKÉVEK – ISKOLÁSKOR

Volt-e a családban a felmenőid között olyan ember, akinek valamilyen köze volt bármilyen művészeti tevékenységhez?

Nem, vagy legalábbis nem tudok róla. Szüleim – mindketten – elektromérnökök. Édesapám kimondottan kreatív ember volt, elsősorban a szakmájában. Apró alkatrészekből otthon például megépítette az első tévékészülékünket, így már 1958-ban nézhettük a Magyar Televízió adásait. Emellett amatőr bűvész is volt, meg fotózott is. Tőle örököltem meg az első fényképezőgépet egy profi, nagyfilmes tükörreflexes kamerát.

Ma úgy érzem, hogy az alapvető, a művészetekkel kapcsolatba hozható impulzusok, inspirációk elsősorban nem a családból, sokkal inkább lakóhelyem szűkebb környezetéből értek. Amikor megszülettem – 1951-ben – a szüleimmel Budapesten egy moziban laktunk a nyolcadik kerületben. A Beniczky utcában működő Otthon Filmszínházról van szó, ahol egyébként *Sándor Pál* Szabadíts meg a gonosztól című filmjének egyik jelenete is játszódik. A lakásunkba a mozi bejáratán keresztül, a nézőtérre vezető oldalsó folyosóról lehetett bejutni. 1952 után, néhány évig – amikor munkájuk mellett a Műszaki Egyetemet végezték esti tagozaton – a nagyszüleimhez kerültem és csak a hétvégeket töltöttem otthon. Ilyenkor a jegyszedők már érkezésemkor széles mosollyal invitáltak az éppen vetített filmekre, de én főleg, az akkor még ritkábban játszott színes filmekre, és természetesen a rajzfilmekre voltam elsősorban kíváncsi. Így elmondható, hogy a mozi, a film, gyermekkorom maradandó élményei közé tartozott.

Gyermekkorom másik fontos meghatározó helyszíne az a hetedik kerületi bérház, ahol apai nagyszüleim éltek. Innen jártam a közeli Rózsák terei óvodába, később, amikor a szüleimmel mi is ebbe a házba költöttünk, a Hernád utcai zenei általánosba. Ennek a háromemeletes háznak körfolyosóra nyíltak a lakások ajtói, ablakai, így a lakók élete sem maradhatott teljesen rejtve. Különösen nem egy világra rácsodálkozó, nyitott szemű, érdeklődő kisgyerek számára. A házban főleg idősebb, legkülönbözőbb foglalkozású és társadalmi státuszú lakók éltek, akik egyvalamiben megegyeztek: mindenki szívesen fogadta a gangon játszadozó, időnként rájuk nyitó, nagydumás kisserácot. Itt láttam és kóstoltam először *Klein néni* reggeli feketekávéja mellé fogyasztott pászkJát és innen vitt a korábbi háziúr felesége, *Hartmanné* néni néhány alkalommal a Gerbeaud cukrászdába rigójancsit és Rákóczi túróst nassolni.

A harmadik emeleten lakott egy idős házaspár, *Déri Antalék*, akik színházi emberek voltak és a közeli Erkel Színházban dolgoztak: a férj statisztaként, felesége pedig jegyzedőként. Több tucat előadást nézhettem meg, amelyekre magukkal vittek, de az igazán maradandó élményt az jelentette, hogy Déri bácsi többször körbe vezetett a színház „egyszerű halandók” számára rejtett, függöny mögötti világába, a kelléktártól a jelmeztáron át a bedíszletezett színpadig. Mindezt néha úgy, hogy ő már „talpig” maszkban-jelmezben várt az esti föllépésre. Az így rám zúduló élmények után mi sem volt természetesebb, hogy a színészmesterség lesz majdani hivatásom. Céлом eléréséhez Déri bácsi próbált útravalót adni. Verseket kellett megtanulnom, majd amikor azok instrukcióit megfogadva pátosszal telve elszavaltam neki, ő kissé rezignáltan megjegyezte, hogy a számára etalon *Somlay Artúr* ezt egyelőre jobban csinálja.

Nagyapám művelt, olvasott ember volt. Ő szeretett meg velem az olvasást, vele jártam először a közeli Szabó Ervin Könyvtárban. Kilenc-tíz évesen viszont már önállóan fedeztem fel a magam számára vonzó programokat. Egyedül jártam a Nemzeti Múzeumba, de a kedvenc a Vajdahunyadvár romantikus környezetében található Mezőgazdasági Múzeum volt, ahol egy „mártízévesnagyfiú” számára rengeteg izgalmas, felfedezni való volt látható: a Kincsem életnagyságú szobrától a spirituszban úszó preparátumokig. Mindezek mellett nem maradhattak el a filmélmények sem. A környéken minden második utcasarkon egy-egy mozi állt, így annyit jártam moziba, amennyit csak a zsebpénzem megengedett. A legolcsóbb, két forintos, első sorba szóló jegyekre így is futotta, akár hetente többször is.

1961 végén nagy változás állt be családunk életében. Szombathelyre költöttünk, mert szüleim a városban akkor letelepedő Remix Rádiótechnikai Vállalat műszaki vezetői lettek. Mindez számomra új helyzetet is jelentett, az addig megszokott pesti életem alaposan megváltozott. A veszteségek mellett azonban számos új lehetőséget is hozott a költözés. Az új iskolám, a Tolbuhin Utcai Általános Iskola, (*ma Hefele Menyhért Szakgimnázium a Szent Márton úton GJ*) rendezvényein rendszeresen megcsillanhattam korábbi színészi ambícióimat. Énekeltem, paródiákat adtam elő, bűvészmutatványokkal léptem fel társaim és tanáraink előtt. Mindezekhez társult hamarosan egy addig, számomra nem gyakorolt műfaj, a bábozás. A szombathelyi Ba-

golyvárban működő gyermek bábszakkörbe való kerülésem hozta meg az új élményt. A bábozásba hihetetlen intenzitással vettem bele magam és csoportunk számos sikerének részese lehettem. Hamarosan – még felső tagozatosként – a városban az akkoriban alakuló felnőtt bábcsoportban találtam magam. Országos fesztiválokon léptünk fel, ahol nagyon sok szakmai tapasztalatra tettem szert.

A nyári vakáció zömét nagyszüleimnél töltöttem Budapesten. A kedves Déri házaspár segítségével bejuthattam az Állami Bábszínház próbatermébe, ahol bepillant-hattam egy professzionális bábszínház kulisszatitkaiba. Napokon keresztül, vendégként „testközelből” figyeltem meg egy akkor előttem formálódó, új előadásuk próbáit, kezembe foghattam a kor legkiválóbb bábtervezőinek, *Bródy Verának*, *Kiss Ivánnak* csodálatos bábfiguráit, díszleteit.

Ekkor már a bábozás nem csak szereplést jelentett számomra, hanem saját báb-jaim, díszleteim elkészítése is fontos részévé vált mindennapjaimnak. A rajzolás, a tervezés, a különböző anyagokkal való kézműves foglalatosság indíthatott el bennem egy más irányú érdeklődést is. Megtapasztaltam, hogy a fantáziámban megszülető vizuális ötleteimet hogyan tudom tárgyi valójukban elkészíteni. Akkor még nem tud-hattam, hogy kreativitásom ilyenét való megélése későbbi életemben is meghatározó lesz.

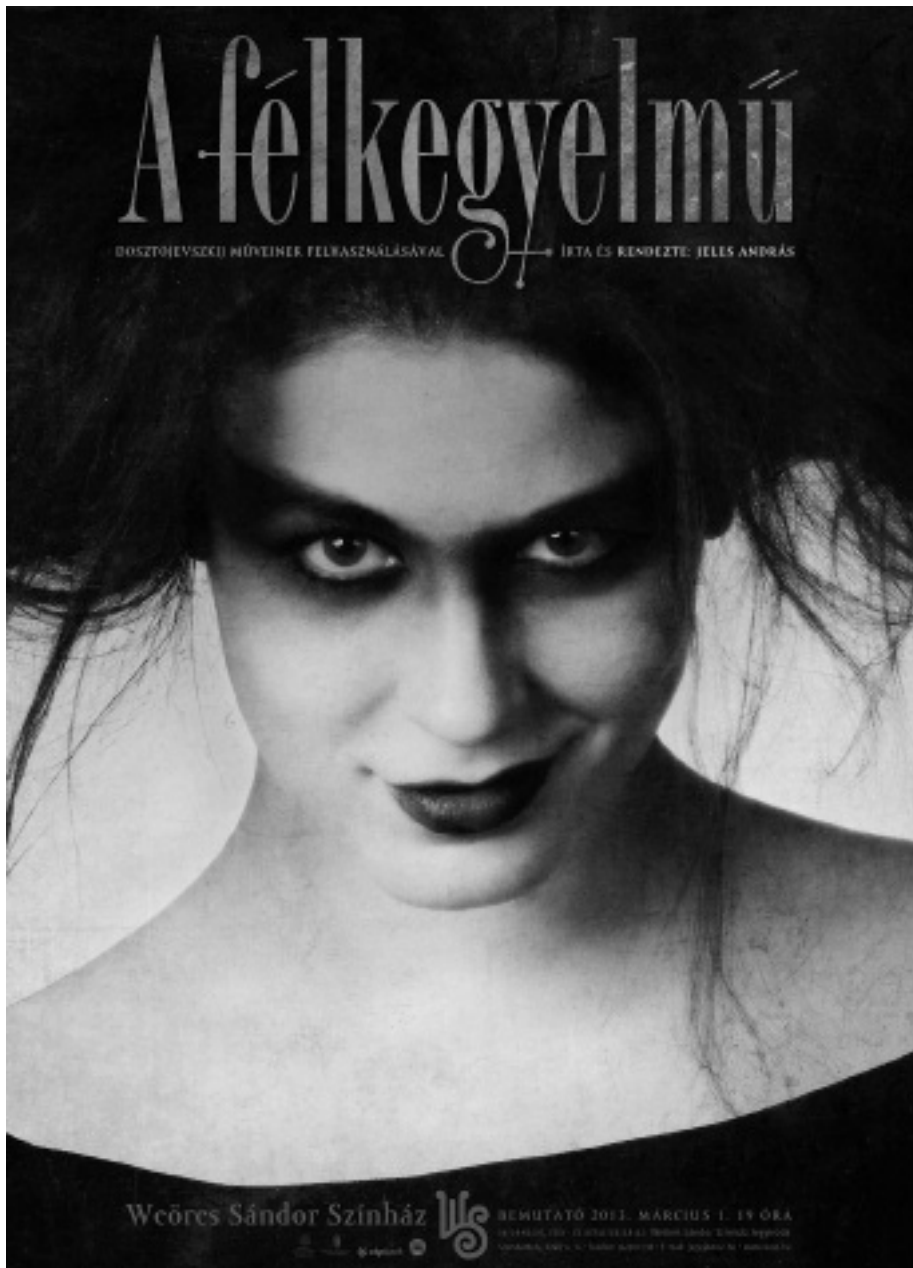
1965-ben kezdtem el középiskolai tanulmányaimat a Kanizsai Dorottya Gimnázium német tagozatán. Ebben az időben kezdte felváltani bennem a korábbi szereplés okozta jóleső érzést egy lámpalázás, szorongó állapot. Talán a kamaszkor, talán szü-leim válása okozta-e, nem tudom. Mindez arra a döntésre kényszerített, hogy abba hagyjam a bábjátást. Nem kellett viszont mindent teljesen feladnom. A bábok a parvánról egy tárgyasztalra kerültek át, ahol filmkamerával, a kockánként felvett képsorozat megelevenítette a figurákat. Ez a műfaj – az animációs film – lett a következő kiválasztottam.

Egyik alkalommal nagyszüleim szomszédainál felfigyeltem egy szekrénypolcon álló bábfigurára. Mint kiderült, ez *Foky Ottó* egyik filmjének szereplője volt. Ekkor tudtam meg, hogy szomszédaink – *Hap Magda* és párja, *Czipauer János* – vágóként a Pannónia Filmstúdióban dolgoznak. Ettől kezdve folyton a nyakukon lógtam, és ha csak tehettem, kijártam hozzájuk a stúdióba. Ott ültem a vágószobába és a vágó-asztalukon nézhettem a készülő rajz- és bábfilmeket.

Még korábban, kedvenc rajzfilmrendezőmnek, *Dargay Attilának* is írtam pár sort, amire nem sokkal később meg is érkezett a válasz. Meghívott a stúdióba. Bemutatta a rajzfilmkészítés teljes munkafolyamatát, végigjártam a filmgyár számomra felfede-zetlen munkaszobáit. Első animációs leckéimet is tőle kaptam.

Itthon egy 8 mm-es filmkamerát vásároltam, és elkezdtem az élmények hatására rajz- és bábfilmet készíteni olyan elszántsággal, hogy az iskolába járás helyett is inkább ezt csináltam. Ekkor már harmadikos voltam, és annyi igazolatlan órát sikerült össze-gyűjtenem, hogy ennek iskolaváltás lett a következménye.

Sopronban, a Berzsenyi Gimnáziumban kellett folytatnom a középiskolát, rá-adásul kollégistaként. Nehéz volt a kollégiumi lét megszokása, kis idő múlva viszont



A félkegyelmű, színházplakát (Rendező: Jeleš András – 2013)

itt is adódott egy váratlan lehetőség. Kiderült, hogy az egyik kollégiumi nevelőtanárom, *Fejér Zoltán* amatőr festő volt. Felfigyelt rajzkészségemre és bevont a kollégium akkor szerveződő képzőművészeti szakkörébe. A kör különszobájában – a legaktívabb tagként, többnyire egyedül – folytathattam az animációs filmjeim készítését. Így a „száműzetésem” hátralevő időszakában, ha lehet még nagyobb szabadságot éltem meg, mint odahaza.

Világos volt számomra, hogy animációs filmezéssel szeretnék foglalkozni, és mivel tudtam, hogy rajzfilmrendező-képzést az Iparművészeti Főiskolán indítanak, ezért az érettségi után ide adtam be a jelentkezési lapomat. Balszerencsémre abban az évben (sőt, ezt követően még hosszú ideig) nem indították ezt a szakot. Ezért alkalmazott grafikán felvételiztem helyette, de erre (akkor még) nem voltam megfelelően felkészülve, így (teljesen jogsosan) nem is vettek fel.

A FOTÓMŰTEREMBEN

Hogyan alakult a további sorsod?

Hazakerülve átmeneti megoldásként az Iparcikk Vállalat dekorációjához mentem dolgozni. Utólag kiderült, ez is jó választásnak bizonyult. Az első időben kirakatokban mozgó bábfigurákat készítettem, majd dekorációs grafikusként, a szakmát folyamatosan tanulva, reklámfeliratokat, reklámtáblákat festettem. Kiváló mestertől tanulhattam: *S. Unger Károlytól*. Ő vezetett be a betűírás, a tipográfia világába. De nem hagytam abba a rajzolást sem, karikatúrákat készítettem, melyek meg is jelentek a Vas Népében, évekkel később pedig a Magyar Ifjúságban is. Unger Karcsi bácsi révén ismertem az akkori, szombathelyi képzőművészeti élet több szereplőjét, például *Horváth Jánost, Majthényi Károlyt, Jaksa Pista bácsit, V. Tóth Lászlót, Krieg Ferencet, Csonka Ernőt, Vértesi Pétert*. Ők gyakran jöttek be hozzá egy-egy baráti beszélgetésre, melynek így én is részese lehettem. Alkalmazott grafikai feladatokkal is a munkahelyemen találkoztam először. A nyomdatechnikai ismeretek elsajátítása után már külső megbízásokat is kaptam: a Magyar Hirdetőnek készítettem reklámgrafikákat. Bár szakmai tudásom folyamatosan gyarapodott, tudtam, mindez még nem elég. Alkalmazott grafikával foglalkozó magyar nyelvű szakkönyvek ebben az időben még nem voltak, viszont cégünknek sikerült néhány külföldi grafikai szaklapot rendelni (Interpress Grafik, Novum Gebrauschgrafik és Graphis). Így rögtön a világ legkiválóbb grafikusainak munkái jelölhetnék ki számomra az elérendő célt. A lapok tipográfiai inspirációin túl azok képanyaga is mély benyomást gyakorolt rám, és nagy szerepük volt abban, hogy fényképezni kezdtem.

A hetvenes évek végén belkereskedelmi-reklám szakképesítést szereztem, és ezzel belépőjegyet váltottam a reklám világába. Gyakori résztvevője lettem a Magyar Reklám Szövetség Grafikus Szakosztálya budapesti rendezvényeinek. Végre profi tervezőgrafikusok társaságába kerültem, tőlük nem csak szakmai tanácsokat, hanem szakmai megerősítést is kaptam. Bár ekkor már néhány éve grafikai munkáimmal

rendszeres résztvevője voltam a Békéscsabai Alkalmazott Grafikai Biennáléknak is, de a biztatást, a végső lökést a szakosztály egyik vezetőjétől, *Gyárfás Gábortól* kaptam: jelentkeztek a Művészeti Alap következő évi tagfelvételére. Tanácsát megfogadtam, és 1982-ben, nagy öröömömre, felvettek a Művészeti Alap Alkalmazott Grafikai Szakosztályába. Ez hatalmas elismerést jelentett számomra: főiskolai végzettség nélkül elértem, hogy ettől kezdve Alaptagként jogszerűen végezhettem a minden típusú tervezőgrafikai tevékenységet.

A diákkorhoz kötődő bábozás, animációs filmkészítés után mindennapi tevékenységében megjelent a fotográfia.

A fotózás mindig fontos szerepet játszott az életemben. Amíg az alkalmazott grafika számomra főleg a szakmai kihívást jelentette, addig a fotózás leginkább az önkifejezés eszköze.

Az 1970-es évek végétől Szombathelyen a *Dallos László* vezette 2K fotócsoport tagjaként kapcsolódtam be az akkori magyar fotográfiai élet progresszív vonalába. A csoport a Vasi Műhely kiállításai mellett számos hazai fotókiállítás rendszeres résztvevője volt: többek között a Szegedi Szalon, Esztergomi Fotóbiennálék. Az 1979-es Fiala Művészek Klubjában rendezett kiállításunk sikere nyomán hárman (*Rosta József, Liszy János* és jómagam) felvételt nyertünk a Fiala Fotóművészeti Stúdiójába (Dallos László ekkor már stúdiós volt). Ez az intézmény volt hivatva akkor a fiatal fotósok felsőfokú képzésére, mivel akkor még nem volt a magyarországi művészeti főiskolákon önálló fotó szak. Így lettem 1982-től vendéghallgatója, majd 1982-től 1987-ig tagja a Stúdióknak. Az itt létrehozott fotóinkat hazai és külföldi kiállítóhelyeken mutattuk be, – a Nemzeti Galériában, a Műcsarnokban, az Ernst Múzeumban, Olaszországban és Japánban is. 1983-ban stúdiós színopszis anyagomból nyílt egyéni kiállításom a Fiala Művészek Klubjában, amit később Szombathelyen is bemutattam. Az ekkor készült fényképeim több folyóirat és könyv válogatásába is bekerültek: *Mozgó Világ* (1980), *Fotóművészet* (1983) *Leletek a magyar fotográfia történetéből* (1983) *Formations* (1986, USA), *Il nudo fotografico nell' Europa dell' Est* (1988, Bologna).

A stúdiós időszakban készült (1979–1986) képeimet a „mediális fotográfia” tárgy körébe sorolnám, ami kizárólag csak a fényképezésre jellemző valóság-leképezés sajátosságait kutatta. Kékre színezett fotóimon véletlenszerűnek tetsző képkihívásban, élőnek tűnő kirakatbabák, aktok, tükrök és geometrikus terek jelentek meg. A filmnegatívon rögzített felvételeim, egy újabb (kreatív) fotográfiai eszközzel: a fotólaborban készített nagyítással nyerték el végső vizuális formájukat, jelentésüket. 1987-ben, ötéves stúdiós tagsági viszonyom lejártával, kísérleti fotográfiai korszakom is véget ért.

A fotós korszakod be is fejeződött?

Nem fejeztem be, kapcsolatom a fényképezéssel nem szakadt meg teljesen. 1986 és 1996 között barátommal, Dallos Lászlóval belecsoportunk a reklámfotózás világába. Cégek termékreklámjának elkészítésére kaptunk folyamatosan felkérést. Azokban az években szinte valamennyi – nagy részük mára megszűnt – kisebb nagyobb megyei vállalat (Sabaria Cipőgyár, LATEX, REMIX, Claudia Ipari Szövetkezet, Répcelaki Szénsavgyár, Opel, Vas Megyei Tejipari Vállalat) fotóanyagát Laci professzionálisan felszerelt fotóműtermében készítettük el. A kettőnk közötti szereposztásban Dallos Laci volt a fotós, én meg a többi (grafikus, világosító, stylist, dekoratőr).

Ebből a munkakapcsolatból és barátságból időközben egy saját üzleti vállalkozás is született, amelyhez induláskor *Lobler Ferenc* és *Navratil Ferenc* grafikus is csatlakozott, így négyen megalakítottuk a GRAFIT STÚDIÓT.

Jól tudom, hogy a GRAFIT STÚDIÓ csak néhány évig működött?

Valóban. A stúdió létrehozásának legfőbb szándéka egy komoly számítógépes eszközpark létrehozása volt, amivel mi alkotók, a tervezéstől a nyomdai előkészítésig saját kezünkben tarthattuk volna a nyomdába kerülő munkáinkat. A nyomdák már színbontott, levilágított filmet kaptak volna tőlünk. Mindez a maga teljességében, a beruházás finansziális nagyságrendje miatt nem valósult meg. 1991-ben ugyan megvásároltuk az első Apple számítógépeinket, de ezt mindannyian saját erőből, saját használatra tettük meg, így a Stúdió további formális működtetése okafogyottá vált. Barátságunkra és munkakapcsolatunkra ez a „szakítás” szerencsére nem volt negatív hatással.

10 év elteltével, 2002-ben tértem vissza a fényképezéshez, de ez már a fotográfia új korszakának eszközével, a digitális fényképezőgéppel folytatódott. A digitális fényképezés számomra két felhasználási lehetőséget kínált: egyrészt az autonóm képi önkifejezés eszközeként saját kiállítási anyagaim létrehozását, másrészt az alkalmazott fotográfia irányát, ezen belül a tárgy- és divatfotózást. 2002-ben *Veres Éva* iparművész ékszeréről készítettem fotósorozatot, amely előzménye volt a *Fényelemek* című kiállításomnak, amit 2003-ban a szombathelyi Művészetek Házában, bővített változatait 2004-ben a veszprémi Csikász Galériában, 2005-ben pedig a répcelaki Művelődési Központban láthatott közönség.

2004-ben indult egy reprezentatív wellness folyóirat, a Pannon Termál Magazin. A lap főszerkesztője, *Majthényi László* kért fel a magazin művészeti vezetésére. Feladatomban nem csak a lap grafikai oldalszerkezetének layoulatának (oldalszerkezet) megtervezését és képszerkesztését jelentette, hanem a lapban megjelenő fotók és címlapfotók elkészítését is. Ez a közel öt éven keresztül folyó munka, több ezer stúdiófotó és a külső helyszíneken, wellness szállodákban és fürdőkben készített imázs-fotó elkészítését eredményezte. A magazinokon túl a kiadó több éven keresztül

megjelentette elegáns, nagyméretű falinaptárát, melynek grafikáit és fotóit is én készítettem.

A magazin válogatott fotóit Kékló képek címmel láthatta a közönség 2008-ban a Művészetek Háza pincegalériájában.

A lap indulásától kezdve a fotózásokon *Szigeti Vanda* volt legközelebbi munkatársam. Vanda egykor tanítványom volt a Művészeti Szakközépiskolában, a MOME elvégzését követően, textilművészként SPOSA név alatt létrehozta saját ruhamárkáját. 2004 óta folyamatosan, kölcsönösen segítjük egymás munkáját: Vanda, mint stylist vagy designer (elvétele modell), én, mint grafikus, fotós – olykor mentor.

A rendszerváltás után hamarosan megszűntek azok a vállalatok, a kulturális intézmények egy része is, amelyeknek évekig dolgoztál.

Szerencsémre a kulturális intézmények nagyobb része megmaradt, vagy átalakult. A kulturális termékek megjelentetésébe nem szól már bele (a megszűnt) Kiadói Főigazgatóság. Így a megmaradtaktól vagy átalakultaktól, az újonnan szerveződőktől azóta is folyamatosan kapok megrendeléseket. Számos kulturális rendezvény plakátja, kiadványa az én munkám. Terveztem különböző CD-borítót több együttesnek (Anima Sound System, General Harmony Singers, Strong Deformity). Rendszeres megbízást kaptam Szombathely Polgármesteri Hivatalától, a Megyei Művelődési és Ifjúsági Központtól (megszűnt), könyvtáraktól, a főiskolától. Hosszú évekig terveztem a Martineum Felnőttképző Akadémia kiadványait, a szombathelyi kulturális események programfüzetét. A Savaria Múzeum és tagintézményeinek havi programfüzeteinek, katalógusainak, plakátjainak tervezése is a feladatomban. Néhány rövid életű (Vasgyűrű, 1997 – gyermekmagazin, Dzsungel, 1995 – könnyűzenei magazin) és a ma is megjelenő hetilap, folyóirat: Savaria Fórum 1995, 2007, Vasi Magazin, 1997, Vas Megye, 2008, a megyei önkormányzat lap tervezése is az én munkám volt. A Pannon Termál Magazinról már szóltam.

A Weöres Színházról külön kérdezlek. Folytassuk a megkezdett emlékezést!

Ki ne tudná, hogy a rendszeres megbízás a megrendelő és a „munkavállaló” kapcsolatának az eredménye. A jó munkakapcsolatok – idővel – akár barátsággá is válhatnak. Én legalábbis így gondolok arra a megrendelői körre, akikkel hosszú ideje kiválóan tudunk/tudunk együttműködni. Néhányuk nevét a teljesség nélkül meg is kell említenem. A névsor: *Feiszt György, Horváth József atya, Fűzfa Balázs, Orbán Róbert, Zágórhidi Czigány Balázs, Kiss Gábor, Majthényi László, Katona Attila, Czenki Zsuzsa és Jordán Tamás.*

Föltétlen szólnom kell külön is *Székely Ákosról*. Neki köszönhetem, hogy útitársa lehettem a közel egy évtizedig tartó „joyce-i utazásnak” (*Joyce leghíresebb műve az Ulysses, amelynek egyik szereplője a szombathelyi származású Virág Lipót, aki Fő tér 16. számú házban lakott. Az éves megemlékezés ide kapcsolódik. Gf*). Székely Ákos in-

dította útjára a Blooms'day alkalmával megjelenő Leopold Bloom című progresszív művészeti mappát – ennek tervezői munkáit is rám osztotta, – amelybe a magyar és nemzetközi mail-art művészek egyedi alkotásai kerültek be. A Blooms'day másik programja a magyar tervezőgrafikus szakmát is megmozgatta. Ebből az alkalomból évente június 16-án népes művészcsapat érkezett Szombathelyre, egy másik művészeti mappa, a Dáblin című alkotói. A 30-40 oldalas nagyméretű, reprezentatív grafikai-kiadvány lapjai fölkerültek a Képtár, az Irokéz Galéria vagy a Művészetek Háza (mára megszűnt) Pincegalériájának falaira. Az albumot, a kiállítást pedig akár haza is vihetted a közönség. Az albumban látható munkák naprakész összképet adtak a hazai, tipográfiai irányzatokról.

A SZÍNHÁZ

És most a Színház! A Weöres Sándor Színház, amely különös helyet foglal el munkásságodban. Plakáttervezői tevékenységednek bizonyára a Színház lett a virágkora. Ha más módon is, de úgy látszik, általa valósult meg gyerekkori álmod. Részese lettél a színház világának. Hogyan kerültél a színház „közelébe,” hogyan lettél grafikai arculatának alakítója? Hogyan született meg az embléma ötlete?

2007 őszén, az alakuló új színház arculatának grafikai megtervezésére néhány grafikus kollégával együtt engem is felkértek. *Jordán Tamás*, a színház – akkor még leendő igazgatója – szeptemberben közölte velem a jó hírt: a zsűri az én pályamunkámat fogadta el, így lehetőségem nyílt az arculatterv megvalósításához. Az új színházat Weöres Sándorról nevezték el, így a logótervem kiindulásaként az író monogramját választottam alapmotívumként. Két variációt készítettem. Pályázatomban – a hozám közelebb álló logó – WS jele egy stilizált labirintust formázott, utalva a szerző egy korábbi művének fő alakjára, a Theseusra. A nyertes logóm azonban nem ez, hanem a másik változat lett, ahol az összekapcsolt WS-jelnek többféle értelmezése is lehetett: Szombathely ókori történelmére utaló római oszlopfő a W betűben, a költészetet szimbolizáló stilizált lant alakja, vagy az S betű – szintén ókori ornamentikát idéző dupla spirálja.

Mire terjed ki színházi megbízatásod?

Feladataimhoz Jordán Tamás nagyfokú szabadságot biztosított. Azok átfogják a színház szinte minden olyan kommunikációs formáját, amelyek vizuális elemeket tartalmaznak. Ezek egyfelől a színház arculatának grafikai megjelenítésére: logó, névjegy, levélpapír, belsőépítészeti információs rendszer, belépőjegyek, bérletek, havi műsorfüzetek és egyéb propagandaanyagok, kiadványok tervezésére, másfelől konkrét színházi előadások, rendezvények grafikai anyagainak: plakátok, műsorfüzetek, szórólapok, DVD-borítók tervezésére terjednek ki.



színpadra alkalmazta és rendezte: Jordán Tamás  NEMES SÁNDOR SZÍNHÁZ. Bemutató: 2012. március 14.

Rokonok, színházplakát (Rendező: Jordán Tamás – 2011)

Azt mindenki tapasztalhatja, hogy az utóbbi években, évtizedekben az egykor változatos, színvonalas kulturális plakátok nem csak kiszorulóban vannak, hanem el is tűntek az utcáról. Ebben a helyzetben különleges ajándék egy grafikusnak, ha ilyen műfajú felkéréseket kap. A Weöres Sándor Színház évi 8-10 bemutatója az egyedi plakátok megtervezésén túl arra is lehetőséget teremt, hogy azok, magukon viselve tervezőjük stílusjegyeit, összeadódjanak a színház már meglévő grafikai képével, tovább gazdagítva azt.

Mennyire kell együtt dolgozni a rendezővel, a díslettervezővel? Ők megmondják, mit ábrázoljon a plakát?

A színház – más művészeti ágakkal összevetve – jóval összetettebb élményt adhat. Egyszerre képes hatni az irodalom, a zene és a látvány eszközeivel – mindezt jelen időben teszi, bevonva a nézőt a történésbe, a pillanat részesévé avatva őt. Ennek a világnak meghatározó résztvevője a rendező. A Weöres Sándor Színházban bemutatott darabokat – vendégrendezőként, évadonként visszatérve – a szakma kiválóságai vizik színre: *Valló Péter, Mohácsi János, Jeles András*, a cseh *Ivo Krobot, Béres Attila, Lukács Andor, Alföldi Róbert, Koltai Róbert, Rétyl Attila* – és nem utolsósorban a színház-direktor-rendező házigazda *Jordán Tamás*. Megtisztelő és egyben felelősségteljes feladat az említett rendezők színházi csapatának részese lenni.

Plakátjaim grafikai tervét többnyire a rendezővel való konzultáció nyomán készítem el, de gyakorta a már kész plakátterveimből választja ki a számára megfelelő változatot. A díslettervezővel lehetőség szerint a próbafolyamat elején egyeztetek, hiszen a darab látványvilága nem sokkal a bemutató előtt áll össze, de addigra már a plakát is nyomdakész.

Melyek a megjelenítés legfőbb elemei? Nagyon behatárol-e a költségvetés?

Természetesen, mint minden alkalmazott művészeti műfajban, a tervezőgrafikában is az alkotónak több szempontnak meg kell felelni. Egy színházi plakát esetében például annak tükröznie kell a művet, a rendezés koncepcióját, fel kell keltenie a közönség figyelmét – mindezt a grafikusművész interpretációjában, az ő kézjegyével. Színházi grafikáimban, plakátterveimen igyekszem egyszerű, tömör módon fogalmazni, amire különösen alkalmas a tipográfia eszköztársa. Sokszor az előadásokhoz egyedileg tipografizált címlogót is tervezek, ami a plakáton, műsorfüzeten és egyéb marketing anyagokon is megjelenhet. A plakátok képanyagaként gyakran saját készítésű monokróm fotókat használok fel.

A színházak költségvetése – köztudott – meglehetősen szűkre szabott, és ez egy vidéki színházra még inkább érvényes. Ez a korlátozás inkább a színházi marketing hatásfokát mérsékli, a tervezés művészeti oldalát ez nem érintheti – ellenkezőleg – még kreatívabb munkára sarkallja a grafikust. Ilyen helyzetben egy plakátmegrendelés

nem csupán pénzügyi bevételi lehetőség a grafikus számára, hanem sokkal értékesebb annál: szakmai kihívás.

Egy tervezőnek jó hír, ha a színházi jegyiroda munkatársaitól arról értesül, hogy plakátjaira lelkes gyűjtők „vadásznak”, és ezt az örömet csak fokozza, ha az érdeklődés nyomán a színház elhatározza, hogy a legsikerültebb darabokból válogatott, nagyméretű, 12 oldalas plakátnaptárral lepi meg közönségét. Ez a 2014-es esztendőre meg is valósult.

Munkáid mennyire és hogyan tudják közvetíteni a színház arculatát?

A Weöres Sándor Színház népszínház abban az értelemben, hogy a színházi repertoár egyaránt képvisel művészsínházi és közönségsínházi vonulatot is. Ez a kettős igény a plakátjaimon is számon kérhető, azonban az ízlésemhez közelebb áll a tipográfiai kísérletező kedv és a korszerűbb képi formanyelv használata, de mindezt mindig keirek közé szorítja a kommunikáció „üzembiztos” működtetése.

Azt tapasztaljuk, hogy a kulturális plakátok szinte teljesen eltűntek az igénytelen kereskedelmi és politikai plakátok rengetegében. Az általad tervezettek azonban méreteik miatt így sem lennének észrevehetőek az óriásplakátok erejében. Hol láthatóak a tied?

Az eddig megszokott B2-es méretűek változatlanul láthatóak lesznek a színház jegyirodáiban, közintézményekben – iskolákban, néhány munkahelyen – elsősorban azokban az épületekben, ahonnan feltehetően a színházi közönség jelentős része érkezik. Újdonság, hogy a színház marketingesei tárgyalásának eredményeként néhány óriásplakát a frissen bemutatott, vagy hosszabb ideje repertoáron tartott előadások plakátjai is majd, megjelennek ezeken a hirdetőablakon.

KÖNYVVILÁG

Az utóbbi évtizedekben – nemcsak országosan – hanem egy-egy tájegység is szinte áttekinthetetlen mennyiségben jelentet meg könyveket. Fontosakat és érdekteleneket, elegáns, vonzó vagy felejthető külsővel. Ebben a tetemes könyvtermésben a te munkád is benne van. A megjelenő könyv alapja a kézirat. Megkapod. Ezután hogyan tovább? Első lépésként elolvasod, vagy nem?

A tervezés többnyire több hetes munka. Meghatározó a terjedelem és a műfaj. A tervező elkészíti a könyv layout tervét, ebbe a szerkezetbe helyezi el a szöveget, ami minden oldalon ebben a formában jelenik meg. Az eltérést csak a címnegyed és a fejezetcímek (ez lehet egy szám is) egyedi kialakítása jelenti. Az illusztrációkat is tartalmazza a terv. A borító a munka leglátványosabb része. A belső oldalak vizuális rendszere jelenik meg a címlap tipográfiáján is. Én a belső oldalak tervezésével kezdem, mások a borítóval. Egyéni munkamódszer kérdése. Összetettebb feladat a gaz-

dagon illusztrált könyv vagy reprezentatív album elkészítése. Többnyire a tervező végzi a nyomdai előkészítést – a fotók retusálását, színeinek finomhangolását. Ezt követi a korrektúrázás, a képes oldalakról próbanyomatok készítése, és ha mindez rendben van, mehet a nyomdába.

Milyen a küllemében jó könyv?

A tipográfiát alapvetően a mű stílusa, hangvétele, műfaja és témája határozza meg. Általában más tipográfiát kíván a szépirodalom, a képzőművészeti és fotóalbum, a tudományos munka. A betűtípusok kiválasztásával, a szövegbetűk méretezésével, a címrendszer megtervezésével, a szedéstükör kialakításával, az oldalakon szereplő egyéb tipográfiai elemek (léniák, bulettek, ligatúrák, iniciálék) alkalmazásával hihetetlenül gazdag eszköztár áll a tervező rendelkezésére. Ráadásul a csak tipográfiai elemekből való építkezés rendkívül kifinomult, de ugyanakkor erőteljes artikulációt eredményezhet, hiszen a betű egyidejűleg verbális és képi információt is hordoz. A betűkép maga is grafikai elem.

Azt is kérdezted, hogy a munka megkezdése előtt elolvasom-e a kéziratot. A szépirodalmat igen, de a tudományos könyvek esetében jobbra a szerző instrukcióira hagyatkozom. Mit tehettem volna akkor, amikor egy olyan angol nyelvű tudományos könyvhöz terveztem borítót, amelynek témája az agyi percepció és a hűrelmélet kapcsolata.

Létezik a másik véglet is. A tervező olyan szoros kapcsolatot tarthat a kézirattal, hogy annak értelmezését pusztán tipográfiai eszközökkel módosíthatja. Erősítheti a mondanivalót, de szembe is mehet vele. Például a sorok hosszának változtatásával meghatározhatjuk az olvasás ritmusát, a tipográfiai hierarchia megteremtésével irányíthatjuk az olvasó figyelmét, kiemelhetünk, tompíthatunk.

Sokan összevetik – nem is alaptalanul – a költészetet a zenével. A hangzó versek zenei érzetet kelthetnek. A tipográfia – vizuális költészet. Optikai elemek alkotják szövegét. A vonalak, sorok, ritmusképleteket idézhetnek. A papírlap felületének szabadon hagyása vagy kitöltése, a méretek kontrasztjának játéka – vizuális piano vagy forte.

Az eddig tervezett közel száz borító, illetve komplett könyv közül melyeket tartod a leg-sikeresebbeknek?

Megpróbálok néhányat felsorolni a különféle műfajok közül. *Hoffmann János*: Ködkárpit, *Szále László*: Iskola a láthatáron, *Kiss Gábor–Tóth Endre–Zágorhidi Czigány Balázs*: Savaria – Szombathely története I., *Devecseri László*: Napóraidő. *Duró Győző* szerk.: „Íme, hát meglettem hazámat...” Thália új otthona Savariában, *Varga Virág*: Szerzád, *Tóth Wanda*: Tükrötök vagyunk mind, *Rezeda Kázmér*: Minden úgy van, A szárnyas idő, *Zsámbéky Monika–Németh József*: A szombathelyi püspöki palota, *Kelemen Zoltán*: Középkorom, *Garzuly Ferenc*: Ismeretlen évszak, *Eva Déli*: The Science of consciousness.

A KATEDRÁN

Néhány évig tanítottál a szombathelyi Művészeti Szakközépiskolában (ma Szakgimnázium). Mit jelentett a tanítás?

Néhány év valójában majdnem két évtizedet jelentett. 1996-tól 2015-ig tanítottam a szombathelyi Művészeti Szakközépiskolában grafika szakon. Ezt követően – a mai napig is – évente néhány szakórát, néhány workshop erejéig tartok előadásokat az iskolában.

A kezdetről: 1996 nyarán keresett meg *Sellyei Tamás* barátom azzal, hogy meghívták a művészetibe, az éppen akkor megüresedő tanári posztra tervező grafikát tanítani. Mivel akkor ő még (friss diplomásként) egy budapesti grafikai stúdió munkatársa volt, csak úgy tudta ezt elképzelni, ha közösen vállaljuk a grafikatanítást.

Invitálására némi gondolkodás után igent mondtam, és miután az iskola vezetői elfogadták ezt a „kettős szereposztást” – ősztlől már a katedrán találtuk magunkat.

Óráinkon kiválóan tudtunk együttműködni, mivel szakmailag és emberileg is nagyon hasonló módon éreztünk, gondolkodtunk. Mindketten a biztos tipográfiai alapkából építkező, letisztult gondolatokat közvetítő tervezőgrafika elsődlegességét tartottuk/tartjuk igazán fontosnak. Ezt igazolhatja számos diákunk sikeres tanulmánya a művészeti egyetemeken, majd figyelemre méltó szakmai pályafutása.

A grafika szakon közösen tartott tervezőgrafikai óráink mellett több évig önállóan is tanítottam a művészetiben elsősöknek betűtörténetet, betűírást, harmadéveseknek digitális fotográfiát, (2010–2015 között) műtermi fotózást és világítás technikát is.

A tanítás fontos, izgalmas feladatot jelentett számomra. Folyamatosan frissíteni, aktualizálni kellett az átadandó szakmai tudásanyagot. Mivel mára a tervezőgrafikus legfontosabb munkaeszköze a számítógép, ez az állítás ránk fokozottan igaz. Az újdonság megismerésére való késztetést sohasem éltem meg teherként, hiszen ez egybe esett természetes kíváncsiságommal.

Szerencsésnek érzem magam, hogy megtapasztaltam azt a jóleső érzést, amit megszerzett tudásom átadása jelentett tanítványainknak. Figyelemmel kísérem pályájuk alakulását, büszke vagyok sikereikre. Néhányukkal nem csak grafikusként, de tanárként is kollegiális kapcsolatba kerültem, hiszen mára már többen a művészetiben tanítanak közülük. Végezetül néhány név Tamással közös grafikus tanítványaink listájáról, akikre érdemes odafigyelni, de tehetségük okán már most is a szakma kiválóságai: *Nagy Dániel* és *Orbán Péter* (*Hidden Characters*), *Pethő Veronika*, *Csipler Dóra*, *Laborc Zsófia*, *Tulok Lívია*, *Egri Diana*, *Lakosi Krisztián* és *Lakosi Richárd*.

MÉRLEGEN

Említetted a főiskolai főlvételed sikertelenségét. A folytonos tanulás azonban a mai napig tart. Kik voltak számodra a fontos tanítók? Mit kaptál tőlük?

Mivel tervezőgrafikai tudásomat nem művészeti iskolákban szereztem meg, ezért a szó eredeti értelmében vett mestereket, tanárokat nem tudok felsorolni. A már korábban említett *S. Unger Károly* festőművész neve mégis ide kívánkozik, aki „csupán” idősebb kollégám volt, de a betűrajz, a tipográfia alapjait leshettem el tőle. Viszont több olyan művész is meg tudok nevezni, akikkel soha semmilyen személyes kapcsolatban nem álltam, de munkáikkal meghatározó módon hatottak rám. Elsőként *Schmall Károly* nevét kell megemlítenem. Plakátjain fogalmakat, üzeneteket a legegyszerűbb módon – természeti anyagokkal – homokkal, kavicsokkal, fadarabokkal, fénnel, árnyékkal valamint az emberi kéz által hagyott jelekkel, karcolt vonalakkal tudott közérthetően megjeleníteni. Számomra ez a fajta stilizáció a plakát formanyelvének esszenciája.

Tervezőgrafikus eszköztáramnak két legfontosabb elemévé mára a fotóhasználat, és talán ennél is hangsúlyosabban a tipográfia vált. Ahhoz, hogy ez így alakuljon, nagyban hozzájárult (főleg pályám indulásánál) számos kiváló grafikus munkásságának hatása. Néhány név a hazaiak: *Papp Gábor, Finta József*, és a külföldiek közül: *Alexy Brodovitch, Willy Fleckhaus, Herb Lubalin*, majd később *David Carson*.

Mennyire kapcsolódtál be a megye képzőművészeti életébe?

Úgy vélem szerencsés vagyok hivatásomnak köszönhetően. Rendszeresen publikálhatok, munkáim folyamatosan a „nagy” nyilvánosság elé kerülhetnek. Az általam tervezett könyvek eljutnak az olvasókhoz, plakátjaim a koncert- és színházlátogatókhoz, arculatterveim, logóim, kiadványterveim fontos elemei a kulturális és gazdasági élet szereplőinek, kommunikációjának. Megrendelőim a megye, a város kulturális életének meghatározó intézményei és városi és megyei önkormányzatok, az egyetem, múzeumok, könyvtárak, Weöres Sándor Színház, helyi könyvkiadók és folyóiratok szerkesztőségei.

Ha arra gondolsz, hogy a képzőművészeti életbe való bekapcsolódásba elsősorban a tárlatokon való bemutatkozás számít, úgy egy festő vagy képgrafikus esetében valóban ez lehet a jelenlétük fontos ismérve. A városi képzőművészeti eseményeken valóban ritkábban találkozni munkáimmal, bár az elmúlt 6-8 évben volt több önálló tematikus kiállításom is, például a Művészetek Házában, a Berzsényi Dániel Könyvtárban, legutóbb pedig a Vitalitás Galériában. Tagja vagyok a Művészeti Alap Vas megyei csoportjának.

A megyében élő és alkotó művészekkel, remek a kapcsolatom, sokuk kiállítási katalógusának grafikai tervezését, fotóinak elkészítését magam végeztem. *Geszler Mária* szakmai portfólióit, könyveit már több mint 15 éve folyamatosan készítem. Több képző- és iparművész, fotóművész kollégámnak nyitottam meg a kiállítását is.



Részlet, a Fényelemek című fotókiállítás anyagából (2003)

KÖNYVPREMIER
 JÚNIUS 16-ÁN 17 ÓRÁTKOR
 MEGYELI KÖNYVTÁRLAN
 A BERZSINYI DÁNIEL
**JAMES JOYCE:
 DUBLINI EMBEREK**
 CÍMFÜZET BEADITÁSA
 KAPFANYUS ANDRÁS AZ BEADÍTÓ
 ÉS DEAK LÁSZLÓ AZ ORFÉLUSZ KÉRDŐ IGÁZGATÓJA
 A KÉPZŐMŰVÉSZ ÉS A ZENEHÉREZET KÖZÖSSÉGI
 DR. NÉMETH LŐRINCZKI TUDÁSKÖZVETŐ
 AZ ÖRÖKSZÖVEGNYELT KULTURÁLT ISKOLÁKÉRT
 EGYETEMZSÓRNYA KÖNYVTÁR ÉS KÖZÖSSÉGI SZERKÖZPONT

A KÖNYVMEGJELENÉST TÁMOGATTA SZOMBATHELY MEGYEI KÖZÉP- ÉS ALTSZAKKÖZNEVELÉSI ÉS SZAKKÖZNEVELÉSI KÖZPONTJA ÉS A MEGYEI KÖNYVTÁR ÉS KÖZÖSSÉGI SZERKÖZPONT

SECOND 20 AND 0 SZOMBATHELY

Dublini emberek, könyvpremier (Blooms'day, 2000)

A helyi művészeti közélet fontos elemének tartom a művészeti oktatást is. A szombathelyi Művészeti Szakközépiskolában grafikatanárként eltöltött közel két évtizeden túl, több más kulturális intézményben is tartottam előadásokat, szakmai bemutatókat (Jurisich Gimnázium, Berzsenyi Dániel Könyvtár).

Tagja voltál-e a Vasi Műhelynek?

Kicsit bizonytalan vagyok a pontos válaszban, mert ha formálisan nem is voltam tagja, de gyakorlatban talán mégiscsak. Ha létezett olyan, hogy a Vasi Műhely fotószekciója, akkor a 2K fotócsoport tagjaként magam is odasorolható voltam, hiszen a hetvenes évek végétől – fotóinkkal – a Vasi Műhely kiállításainak rendszeres résztvevői voltunk, amit a katalógusok adatai megerősítenek. Képzőművész barátainkkal közösen vettünk részt akkoriban a velemi alkotótáborban is.

Hol a helyed a képzőművészeti életben?

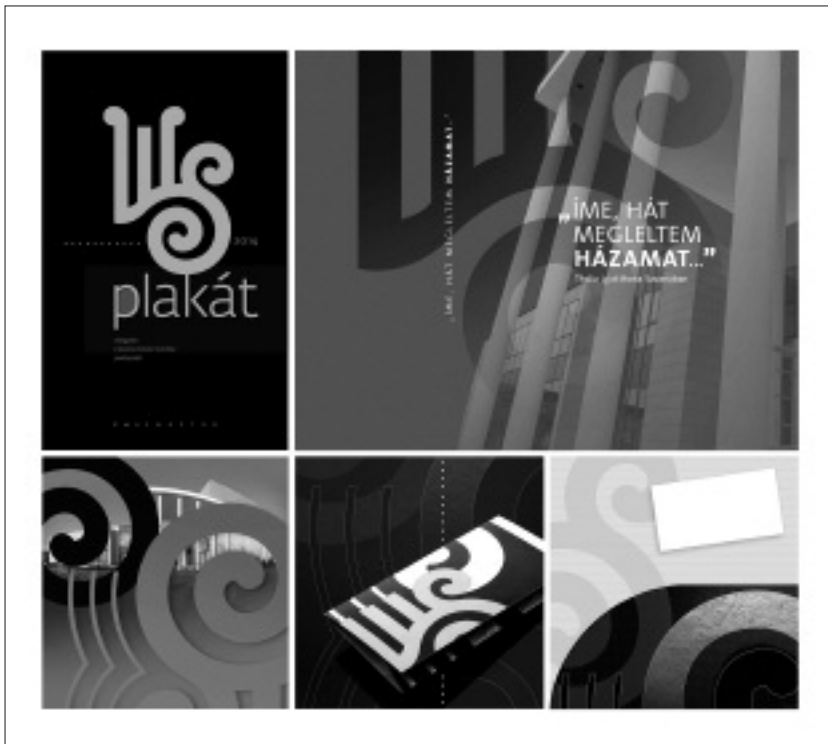
Erre a kérdésre nem tudok válaszolni, talán művész kollégákat, szakértőket és a megyében élőket kellene megkérdezni. Én csak a tőlük érkező – számomra jóleső – visszajelzésekből tudok következtetni, valamilyen képet kapni. Ha a kérdésed arra irányul, hogy megtalálnak-e azok a feladatok, amelyekkel azonosulni tudok és valódi kihívásként élek meg, akkor erre meggyőző igennel tudok válaszolni. Nevéből is fakadóan az alkalmazott grafika alapvetően „háttér műfaj” az alkotók, az elkészült művek árnyékában vannak, a közönség számára többnyire ismeretlenül. Mindez számomra természetes, fontosabb a munkáim fogadtatása. Árnyaltabb a helyzet, a szakmán belüli helyemet illetően, ami alatt természetesen az országos kitekintést értem. Itt már van egy kis hiányérzetem. Korábban részt tudtam venni budapesti kiállításokon, munkákat tudtam küldeni grafikai biennálékra. Ezekről a rendezvényektől való távolmaradásomnak az oka nem a munkáim számának megcsappanása – ellenkezőleg, a folyamatos megrendelői terminusok szorítása, az erre fordítható idő elillanása a magyarázat.

Akkor ez az jelenti, hogy a magad öröme nem is készítesz grafikákat, fotókat, esetleg bábokat, mint pályafutásod kezdetén?

Szerencsémre megrendelőim rengeteg feladattal látnak el, így nem sok időm marad másra. Tervezőgrafikai és fotós munkáim is olyan fokú kreativitást igényelnek tőlem, hogy azok színvonalas elvégzése, alkotói ambícióimat maradéktalanul ki is elégítik. Azt már említettem, hogy korábban az önkifejezés eszközet elsősorban a fotózásban találtam meg. A digitális fényképezésre való váltásom első eredményét a Fényelemek című kiállításom hozta meg. Ennek tapasztalatait továbbgondoló képanyagom azóta is folyamatosan bővül, alakul.

Mit adott neked a művészeti alkotásokkal való foglalkozás?

A korábbi kérdéseidre adott válaszaimból kiderülhetett, a pályám alakulásának főleg korai szakaszaiban más és más műfajokban próbáltam ki magam. Ami talán mind-egyikben közösen megtalálható az a motiváltságom mozgatórugója. Ez pedig az alkotni vágyás, a dolgok „csinálása” iránt érzett folyamatos késztetés és a szakmai teljességre való törekvés. Az új és új műfajok, technikák megismerése, a kísérletezés és az alkotói eszköztár folyamatos bővítése. Ezek mind-mind hozzájárultak/járulnak, hogy a mai napig kellő hőfokon tudjak eleget tenni a szakmai feladatoknak. Az alkotó munka mellett a tanítás adott újabb jelentős hozadékot. A tanítás rászoktatott arra, hogy a hosszú évek alatt megszerzett, addig számomra sem rendszerezett tudást, tapasztalatot koherens rendszerbe foglaljam, és ezt osszam meg diákjaimmal. Tanári működésem természetesen csak akkor tekinthető sikeresnek, ha a szakmai ismereteken túl valamit át tudtam adni abból a szenvedélyből, emberségből, melyek nélkül nem szülehetnek igazi művek.



Weöres Sándor Színház arculati elemek (2007–2015)